

PRISTUPI

VRIJEDNOSTI VI. I IX. BOŽJE ZAPOVIJEDI

Stjepan Kušan

UVOD

Dobio sam u zadatak da u okviru Katehetske škole iznesem razmišljanja o vrijednosti 6. i 9. Božje zapovijedi. Donosim najprije pokušaj definiranja pojma vrijednost i funkcije vrijednosti, zatim nekoliko riječi o vrijednostima u situaciji otuđenosti od Crkve i na kraju o vrijednostima koje naznačuju i nude 6. i 9. Božja zapovijed.

POJAM VRIJEDNOSTI

Vladimir Vujčić u svojoj knjizi „Proturječnosti u moralnom odgoju” kaže da ni jedan pojam nije doživio tako veliku primjenu i nije bio predmet tako opširnih analiza i proučavanja (filozofskih, etičkih, socioloških, psiholoških i pedagoških) kao pojam vrijednosti.¹ U indeksu pojmova u knjizi Ante Vukasovića „Moralni odgoj” nalazimo ova imena za vrijednosti: duhovne, humane, humanističke, intelektualne, klasične, kulturne, ljudske, materijalne, moralne, nacionalne, opće ljudske, opće kulturne, ovomezaljske, političke, povijesne, socijalne, umjetničke i vitalne.²

Vujčić je iznio razne pokušaje definiranja pojma vrijednosti – vrednota da bi ih na kraju sazeo u ovakvu: „Stoga bismo vrijednosti

(...) odredili kao društvena (normativna) značenja koja ljudi opažaju, doživljavaju te stvaralački osmišljavaju i primjenjuju u životnoj praksi radi zadovoljavanja svojih potreba i reguliranja međusobnih odnosa, zavisno od svoje ličnosti i odgojne usmjerenosti.”³ Smatra da se tom definicijom na neki način pomiruje gledište etičkog relativizma i univerzalizma.

Sa subjektivnog stanovišta gledano vrijedno je ono zbog čega čovjek misli da se isplati živjeti, žrtvovati i ulagati svoje energije, jer ga kao osobu ispunjava i usređuje.

Čitav ljudski svijet u kome živimo karakteriziran je time što istupa kao svijet vrijednosti. Svaka pojava, događaj, ljudski čin ima za nas neku vrijednost. Cijela stvarnost ima tako vrednotu i čovjek zauzima prema njoj svoje vrijednosne stavove. Dijalektika odnosa među vrijednostima i normama je jedna od bitnih crta, pokretačka snaga cijele ljudske prakse, tvrdi Vukasović.⁴ Ta pokretačka snaga vrijednosti izra-

¹ Usp. V. VUJČIĆ, *Proturječnosti u moralnom odgoju*, Školska knjiga, Zagreb, 1981, str. 21.

² Usp. A. VUKASOVIĆ, *Moralni odgoj*, Liber, Zagreb, 1974, str. 361.

³ V. VUJČIĆ, *nav. dj.*, str. 27.

⁴ A. VUKASOVIĆ, *nav. dj.*

žena je pojmom funkcija vrijednosti. D. Katz je učinio klasifikaciju funkcija vrijednosti, a donosi je V. Vujčić u svojoj knjizi. Te funkcije su poredane ovako:

1. Ekspresivna funkcija vrijednosnih orijentacija se ostvaruje u samopotvrđivanju i osobnoj slobodi. „Čovjek prisvaja vrijednosti i želi ih prenositi na druge i tako potvrditi, afirmirati i ostvariti svoje dostojanstvo.” I dalje – „Ekspresivna funkcija vrijednosti ne sastoji se samo u tome da regulira naše socijalizirane nagone i porive, već i u tome da upravlja našim stvaralačkim impulsima i stvaralačkim nastrojenjima.”

2. Adaptivna funkcija odgovara aspektu prilagođivanja. „Osigurava stvaralačku prilagodbu i stvaralačke oblike ponašanja.”

3. Zaštitna funkcija vrijednosti. „Jedinka zahvaljujući svojim vrijednosnim orijentacijama, ima mogućnost da selekcionira i asimilira samo one utjecaje sredine koji ne narušavaju smjernice njezine aktivnosti i životnih opredjeljenja.”

4. Spoznajna funkcija vrijednosti „omogućuje jedinki da osmisli svoje ponašanje i da se kritički odnosi prema pojavama i odnosima u svojoj društvenoj zajednici te da se samokritički postavlja prema sebi.”

5. Funkcija unutrašnje koordinacije je „da integrira sve psihičke funkcije ličnosti, njezine strukture i cjelovit prisvojeni vrijednosni sustav tako da djeluje skladno i uravnoteženo”.

Više i opširnije o tome možemo naći kod V. Vujčića.⁵ Pojednostavljeno rečeno, vrednota budi čovjekove težnje i pokreće volju na djelovanje.

OTUĐENOST OD CRKVE I SVIJET VRIJEDNOSTI MLADIH

U situaciji otuđenja od Crkve i uključenosti u okolinu koja nudi čitavu lepezu vrijednosti, mladi ljudi, a nerijetko i odrasli, ne vide utemeljenost mnogih vrijednosti na religioznoj baštini Crkve. Osim toga poimanje vrednota varira kroz povijesna razdoblja i situacije.⁶ U situaciji otuđenosti od Crkve i u ozračju sekularizacije prednost dobivaju čisto ljudske vrijednosti.

Tako isusovac R. Bleistein u svojoj knjizi „Jugend Moral” donosi primjer mladih priprav-

pristupi

nika na krizmu. Na poticaj župnika, na pitanje: „Kako bi trebalo zvučati 10 Božjih zapovijedi u 1975?” odgovara:

1. *Imati djecu.*

Roditelji se mogu u svojoj djeci pozitivno ostvariti. Radi toga se ti kao roditelj trebaš tako ponašati da te djeca mogu voljeti.

2. *Biti financijski osiguran.*

Država mora svojim građanima prikladnim standardom osigurati egzistenciju. A ti trebaš biti spreman svoje sposobnosti uložiti u zajednicu.

3. *Organizirati slobodno vrijeme.*

Slobodno vrijeme nije samo zato da bi se odmorio za novi posao. U slobodnom vremenu moraš postati svjestan vlastitih interesa i razvijati svoje sposobnosti.

4. *Čuvaj život.*

Pravo na život je nepovredivo. Pokušaj čuvati život ne samo kad prijeti biološka smrt nego i onda kad radi socijalnih nerazumijevanja prijeti socijalna bijeda.

5. *Njeguj zdravlje.*

Zdravlje je preduvjet da se što je moguće ljepše živi. Radi toga moraš sva pa i izvanredna sredstva upotrijebiti kako bi sačuvarao zdravlje.

6. *Priušti sebi nešto lijepo.*

Čovjek može u životu i uživati. Pokušaj svoj život poljepšati i izvan redovitih potreba i luksuzom.

7. *Uspjeti.*

Svakom čovjeku je potreban doživljaj uspjeha. Radi toga se potrudi oko uspjeha koji će ti pribaviti priznanje, ali nemoj zbog toga ugrožavati uspjehe drugih.

8. *Darivati ljubav.*

U ljubavi se ljudi potpuno predaju. Potrudi se da ljude razumiješ, da imaš povjerenja u njih. Budi na njihovoj strani, čini im dobro, žrtvuješ za njih, a svojeg partnera tjelesno zadovolji.

9. *Imaj sućuti.*

Milosrđe se sastoji u odreknuću vlastitog pra-

⁵ Usp. V. VUJČIĆ, *nav. dj.*, str. 28–30.

⁶ Usp. J. BARIČEVIĆ, *Vrijednosti mladih danas*, u: Bogoslovska smotra, Zagreb, 1986, 3–4, str. 161–183.

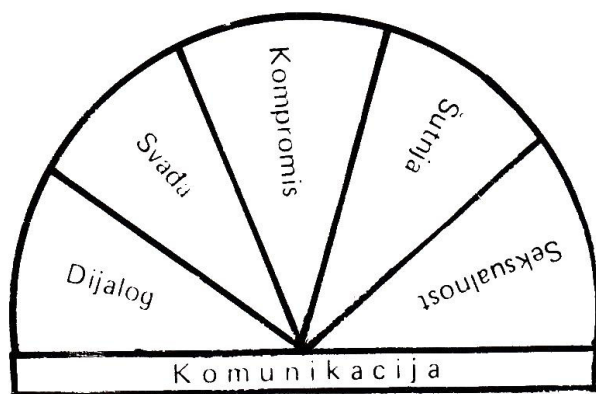
najdublje značenje očituje kad osobu dovodi do sebedarja u ljubavi.¹⁰

2. Zajedništvo muža i žene

Muškarac i žena kao ljudska stvorenja pozvani su da na dvojak način ostvare dionštvo na božanskom biću, stvoreni su na sliku i priliku Božju i taj poziv u punini ostvaruju ne samo kao pojedine osobe već i kao par, kao zajednica ljubavi. Vjenčani muškarac i žena, usmjereni na združenost i plodnost, imaju udjela na stvoriteljskoj Božjoj ljubavi tako da zajedništvo s njime žive preko drugoga.¹¹

3. Međusobni dijalog

Međusobni dijalog i komunikacija ima svoju širinu i izražava se na više načina. Seksualnost je jedan od vidova ljudske komunikacije i pridonoši njezinoj punini i porastu i produbljenu zajedništva i ljubavi. Evo i slikovitog prikaza te realnosti.

Da bi čovjekova seksualnost bila vrednota, potrebno je smjestiti u širi okvir međusobnih odnosa i komunikacije. Niže naveden shematski prikaz želi pokazati kako seksualnost može biti shvaćena kao aktivnost, uz mnoge druge, čiji je cilj vlastito zadovoljstvo, a partner sredstvo da se zadovoljstvo postigne. Treba je međutim staviti u kontekst komunikacije, zajedništva i međusobnog povjerenja. U tom slučaju obogaćuje, ispunjava i pothranjuje međusobno zajedništvo. U tome i jest bit svake vrednote.

4. Prenošenje života i plodnost

	Gledan očima svijeta oko nas	Vrijednostima inspiriran odnos
što je?	aktivnost	komunikacija
cilj	zadovoljstvo	biti zajedno
sredstva	hrpa pravih stvari (pravo mjesto, pravo raspoloženje, prave riječi, prave geste, položaj itd...)	otvorenost i povjerenje
posljedice	razočaranje, prigovaranje, stid, neispunjenost, hladnoća, rušenje zajedništva itd...	ispunjenost, radost, mir, porast ljubavi i dublje međusobno predanje i zajedništvo.

5. Čistoća i celibat

Čistoća i celibat su jedna forma ljubavi. Celibat, zna se, donosi sa sobom odreknuće od ženidbe, ali to odricanje nije glavni elemenat celibata. I ženidba s jednom osobom znači odreknuće od druge i drugih. Celibat u sebi nije odreknuće iako ga drugotno uključuje. Celi-

bat je prvotno jedan oblik ljubavi, snagom koje se darujem na potpun način i zauvijek Kri-

¹⁰ Usp. IVAN PAVAO II, *Obiteljska zajednica*, KS, Zagreb, 1981, br. 37.

¹¹ *Odgodne smjernice...*, br. 26.

va, zahtjeva, osuđivanja i izrabljivanja drugoga. Kad spoznaš da je nekoga zadesila nevolja, ne oklijevaj mu pomoći.

10. Misli na Boga.

Vjera je čovjekov pokušaj da pronade smisao života. Možeš sebi zamisliti Boga kao najvišu vrednotu svojega života da bi tako otkrio i puninu svojih životnih mogućnosti.

Kod ovih zapovijedi ne treba previdjeti da se o Bogu govori na kraju. A komentar koji su mladi dali: „Boga si možeš predstaviti kao vrhovnu vrednotu koja će ti otkriti puninu tvojih mogućnosti”, daje naslutiti da postoji ogromna razlika između Dekaloga i ovih novih „zapovijedi” mladih.

U Dekalogu se kaže: „Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva” (Izl 20,2). To znači da Dekalog proizlazi iz određenog iskustva Boga, iskustva koje je prenošeno iz generacije na generaciju (kao činjenica Boga osloboditelja). Iz Božje blizine i ljubavi dolazi zahtjevnost zapovijedi i kazni za nepoštivanje.

Na čemu se temelji 10 novih zapovijedi? Na čem drugom, izgleda, osim na čovjekovoj volji koja kaže: „Ja sam čovjek i želim biti sretan, i sve podrediti svojoj sreći.” Te zapovijedi nemaju upravo ono što karakterizira Dekalog, a to je zahtjev upravljen čovjeku da iziđe iz sebe i da se preda Bogu i čovjeku. Bez iskustva Boga nema onakvih vrijednosti koje kao vjemici vidimo kao ostvarenje sebe u Bogu nasljedovanjem Krista Gospodina. I zato, gdje se Dekalog otklanja ili gdje se radi distance s Crkvom nasljedovanje Krista ne može ostvariti, dolazi do izražaja privrženost „čisto” ljudskim vrednotama. One mogu doduše imati prizvuk kršćanske ljubavi, ali nemaju kršćanske motivacije i nosivosti.⁷

SPECIFIČNE VRIJEDNOSTI

6. i 9. ZAPOVIJEDI

Gledano religioznim očima putem našeg životnog iskustva u Crkvi, Pisma, Predaje, Učiteljstva i vjerom prosvjetljenog razuma, možemo postaviti slijedeću tvrdnju: za vjemika ljudska je osoba temeljna i neprocjenjiva vrijednost. Svako ljudsko biće je jedinstveno, neponovlji-

vo, nenadomjestivo i dostojno poštovanja. Bog ima plan sa svakim čovjekom, svakoga zove njegovim imenom. Zove ga da ispuni svoje poslanje u povijesti – imajući u vidu njegovu osobnost i sposobnost. To poslanje se obistinjuje na liniji sve veće humanizacije: ispunjenja samoga sebe, oblativnošću, promocijom zajedništva. Osim toga svakoga zove na vječno zajedništvo sa sobom i na preobrazujuće jedinstvo sa svima izabranima.⁸

Budući da je spolnost temeljna sastojnica osobnosti, kako to izjavljuje dokumenat Svetog zbora za katolički odgoj, ako je ljubav usmjerena, uzdiže i u sebe uključuje, ona poprima značaj prave ljudske vrednote.⁹

Osim što je spolnost sama vrednota, ona sa sobom nosi i druge vrijednosti i izražava ih ili drugačije rečeno na vrednotu spolnosti spada:

1. Sebedarje u ljubavi
2. Zajedništvo muža i žene
3. Međusobni dijalog
4. Prenosenje života i plodnost
5. Čistoća – celibat.

1. Sebedarje u ljubavi

U apostolskoj pobudnici o zadacima kršćanske obitelji u suvremenom svijetu br. 37, Ivan Pavao II značajno mjesto daje spolnom odgoju kao vrijednosti osobe: Odgoj za ljubav kao sebedarje, kaže sv. Otac, predstavlja neophodnu pretpostavku za roditelje pozvane da svojoj djeci pruže jasan i delikatan spolni odgoj. Nasuprot kulturi koja velikim dijelom „banalizira” ljudsku spolnost, jer je tumači i živi na način koji je osiromašuje i upropašćuje, povezujući je jedino s tijelom i sebičnim užitkom, odgojna služba roditelja mora čvrsto biti usmjerena na spolni odgoj koji je uistinu potpuno usredotočen na osobu: spolnost je naime bogatstvo čitave osobe – tijela, osjećaja i duše – i svoje

⁷ Usp. R. BLEISTEIN, *Jugendmoral*, Echter, Würzburg, 1979, str. 46–49.

⁸ Usp. G. DURAND, *Sexualité et foi*, Cerf, Paris, 1977, str. 77.

⁹ Usp. SV. ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Odgojne smjernice o ljudskoj ljubavi, obrisi spolnoga odgoja*, KS, Zagreb, 1984, br. 4 i 5.

stu i braći ukoliko su izraz i sakrament Krista.¹²

Sveti zbor za katolički odgoj to izražava ovim riječima: „Isus je primjerom i riječju istaknuo poziv na djevičanstvo radi kraljevstva nebeskoga. Djevičanstvo je poziv na ljubav: srce čini slobodnijim da ljubi Boga. Djevičansko se srce, oslobođeno dužnosti bračne ljubavi, može osjećati slobodnijim za nesebičnu ljubav prema braći.

Djevičanstvo radi kraljevstva nebeskoga prema tome bolje izražava Kristovo darivanje Ocu za braću i s većom točnošću predoznaju zbi-

lju vječnoga života, koji je sav ujezgren u ljubavi.

Istina, djevičanstvo uključuje odreknuće ljubavi koja je vlastita ženidbi, ali to odreknuće ima svrhu da se još snažnije u dubini bića prihvati onaj dinamizam sebedamog predanja drugima, što je utkan u spolnost, te da se osnaži i preobrazi prisutnošću Duha, koji uči da ljubimo Oca i braću kako je to činio Gospodin Isus.”¹³

¹² Usp. G. DURAND, *nav. dj.*, str. 107–109.

¹³ Usp. *Odgojne smjernice...*, br. 31.